

KONFERENCIAKÖTET
CONFERENCE BOOK

**II. INTERDISZCIPLINÁRIS DOKTORANDUSZ
KONFERENCIA 2013**

**2nd INTERDISCIPLINARY DOCTORAL
CONFERENCE 2013**

**2014
PÉCS**

Felelős kiadó

Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat

Szerkesztette

Dr. Szabó István

Pécs, 2014.

ISBN 978-963-642-598-2

Minden jog fenntartva. A kiadvány szerzői jogvédelem alatt áll.
A kiadványt, illetve annak részleteit másolni, reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus vagy más módon – a kiadó és a szerzők
írásbeli engedélye nélkül tilos.

Tisztelt Olvasó!

A Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzatának (a továbbiakban PTE DOK) jelen kiadványa nem kisebb feladatra vállalkozik, minthogy – a tavalyi évhez hasonlóan – összefoglalja és szervezeten, tudományterületek szerint csoportosítva megjelenítse és széles körben megismertesse az Olvasókkal az annuálisan megrendezésre kerülő Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencián prezentált tudományos műveket.

Célkitűzésünk volt, hogy a kimagasló tudományos előadások prezentálásán túlmenően konferenciánk megfelelő felületet biztosítson a fiatal, de ambiciózus doktorandusz hallgatók számára arra, hogy a jelenkor szakmai vezetőivel és ismert kutatóival konzultálhassanak, tudományos eredményeiket megvitathassák. Az esemény alatt és azt követően kapott pozitív visszajelzések és a széleskörű elégedettség ismeretében örömmel jelentem, hogy célunkat elértük, melynek ékes bizonyítékeként szolgál jelen kötetünk.

A PTE DOK elnökségének nevében szeretnék köszönetet mondani minden olyan személynek, akik nélkül ezen tudományos találkozó nem jöhetett volna létre. Köszönet illeti továbbá oktató (vagy már nyugalmazott) előadóinkat és lektorainkat, hogy idejüket és energiájukat nem kímélve elfogadták invitálásunkat és magas szintű előadásukkal illetve magas szintű szakmai hozzáértésükkel hozzájárultak a konferencia és jelen konferenciakötet létrejöttéhez. Szeretnénk továbbá köszönetet mondani minden doktorandusznak és kutatónak a részvételért, akik prezentációjukon túlmenően közleményükkel is emelték az esemény színvonalát. További jó és eredményekben gazdag munkát kívánunk! Találkozzunk jövőre is!

Pécs, 2014. 08. 06.

A Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzatának elnöksége

TARTALOM

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNY

Current issues in criminal law as a measure of last resort (ultima ratio) <i>Erzsébet, Amberg, dr. jur.</i>	11
A munkaerő-kölcsönzés és intézmény-rendszerének változása a jogharmonizációt követően Magyarországon <i>Békési László</i>	25
A magyar környezeti jog dilemmái <i>Dr. Börcsök Tamás</i>	43
A szerződésellenes használat kérdése a haszonkölcsönnél a római jogban és az új Ptk.-ban <i>Dr. Csoknya Tünde Éva</i>	57
A prospektusfelelősségről <i>Dr. Halász Vendel; Dr. Kecskés András PhD</i>	67
A kommunista hatalomváltás Csehszlovákiában: politikai provokációk és perek 1945 és 1950 között <i>Jančár Mónika</i>	87
Árfolyam-stabilizáció az IPO során <i>Dr. Kecskés András PhD</i>	95
A goodwill, és a jó hírnév egyes kérdései a franchise kapcsolatokban <i>Dr. Mátyás Melinda</i>	109
Bayesi interdiszciplináris párhuzamok a műszaki, a klinikai és a kriminalisztikai kivizsgálásokban <i>Orbán József</i>	119
Az adófelfüggesztés szerepe a jövedéki adójogban <i>dr. Potoczki Zoltán</i>	133
A vámmentességek az Európai Unióban <i>dr. Szendi Antal</i>	143
Valószínűség a büntetőeljárásban <i>Dr. Várdai Viktória Jáde</i>	153

BÖLCSÉSZETTUDOMÁNY

The Use of ICT in Conservatory Education <i>Buzás Zsuzsa</i>	169
A vállalatok és a tér kölcsönhatásának elemzése tekintettel a kiválóság kultúra terjedésére <i>Bükiné Foki Ariel</i>	179
Az ifjúsági misszió innovatív módja Németországban: a Jugendkirche-Projekt <i>Mgr. Erdélyi Anita</i>	193

A nyelvi sokszínőség új formái – a kutatás új kihívásai <i>Heltai Borbála Éva</i>	201
Autizmus spektrum zavarral élő és tipikus fejlődésmenetű gyermekek tárgyi játékának összehasonlító vizsgálata <i>Kékes Szabó Marietta; Szalkai Anna; Szokolszky Ágnes</i>	215
A játékban rejlő erő. A gyermek játéktevékenységének fejlődést támogató hatásai <i>Kékes Szabó Marietta</i>	229
A temetés, temetési szertartás, lélekhit (Kelenyei példa) <i>Mgr. Koncz Klaudia</i>	239
A Jobbik-jelenség: magyar fiatalok a jobboldali radikalizmus útján <i>Kovács Tamás</i>	251
A demokratikus tömegkezelés alapelvei <i>Less Ferenc</i>	263
Kelet népe Nyugaton Utazási irodalom és kultúrakritika a magyar művelődéstörténetben <i>Németh Ákos</i>	273
Jelenlét Petri György „politikai költészetében” <i>Pataky Adrienn</i>	287
„Volt egy álmom múlt éjjel...” – Narratív szerkezet Alain Robbe-Grillet <i>A szép fogolynő</i> és David Lynch <i>Lost Highway</i> – <i>Útvesztőben</i> című filmjében <i>Prax Levente</i>	307
Ez volt a Forrás. A kisebbségi önrendelkezésért vívott harc előzménye Kárpátalján <i>Bayerné Sipos Mónika</i>	315
Internacionalizmus és posztkolonializmus. Multikulturalitás az 1960-as évek magyar pedagógiai szaksajtójának fényképanyagában <i>Somogyvári Lajos</i>	325
A pályaorientáció a regionális különbségei. Merre tovább felsőoktatás? <i>dr. Suhajda Csilla Judit</i>	337
Az egyéni és közösségi éneklés a református liturgiában A hagyomány és megújulás lehetősége <i>Süll Kinga</i>	351
Az Európai Unió felsőoktatás politikáját alakító tényezők <i>dr. Szabó Andrea</i>	357
The historiography of Roman religious studies in Apulum <i>Szabó Csaba</i>	365
Egy fiú gyermekkor az 1940-es években Csehszlovákia déli falujában – esettanulmány <i>Tóth Zsuzsanna Napsugár</i>	379
Adalékok a belmisszió történetéhez a Komáromi Református Egyházmegyében 1918-1945 között <i>Mgr. Tömösközi Ferenc</i>	387

A The Impact of the Russo-Japanese War on the Young Turk Movement between 1905 and 1908 from the Viewpoint of the Hungarian Political Elite <i>Dr. Várnai Gergely</i>	409
--	-----

EGÉSZSZÉG- ÉS ORVOSTUDOMÁNY

Attitudes to dietary practice of children with regular sporting activity <i>Kata Füge; Pongrác Ács, PhD; László Rátgéber; Mária Figler, PhD, MD</i>	419
Yarrowia törzsek izolálása húsokról és rendszertani azonosításuk <i>Nagy Edina Szandra</i>	427
Az idegsejtek komplex funkcionális sajátosságai az orbitofrontalis kéregben <i>Dr. Szabó István; Dr. Nagy Bernadett; Csetényi Bettina; Hormay Edina; Bajnok Góré Márk; Prof. Dr. Karádi Zoltán</i>	435

KÖZGAZDASÁG- ÉS GAZDÁLKODÁSTUDOMÁNY

A gyógy- és termálturizmus helyzete 2000-től napjainkig Nyugat-Dunántúlon és Dél-Dunántúlon <i>Bozóti András</i>	447
Adaptív pénzügyi piacok és a gazdasági teljesítmény – magyar példa <i>Czelleng Ádám</i>	457
A közösségi energiapolitika helyzete és kihívásai - a megújuló energiaforrások alkalmazásának lehetőségei <i>Haffner Tamás</i>	473
A megújuló energiaforrások értékelésekor használt műszaki és gazdasági mutatók <i>Hartung Katalin</i>	491
Inventory management and competitiveness: a quality-based approach <i>Hauck Zsuzsanna</i>	509
Issues and solution in obtaining regional data for renewable systems A calculation method for estimation of the regional electricity demand pattern <i>Viktor Kiss</i>	517
Dél-Dunántúli régió ipari versenyképességének helyzete, sajátosságai és lehetőségei <i>Kovács Szilárd</i>	523
Interkulturalitás angol, német és magyar nyelvű reklámokban <i>Lócsi Dóra</i>	535
Megoldási alternatíva a fenntartható vállalat problémamegoldó folyamatának informatikai támogatására <i>Nagy Tamás</i>	545
Egy bankfiók szervezeti kultúrájának elemzése <i>Posza Alexandra</i>	557
Business Presentations – Culture does matter <i>Pozdena Emese</i>	575
Versenyképesség és stratégia a Toyota termelési rendszerében <i>Rideg András</i>	585

A munkaelégedettségrel kapcsolatos Sipos-modell a DPR alapján <i>Sipos Norbert</i>	593
A marketing felelősségének értelmezése a gyerekeknek szóló reklámok <i>Szakó Tímea</i>	605
Helyi termelés és értékesítés a Sellyei kistérségben <i>Weber Erika</i>	619
MŰSZAKI- ÉS ÉPÍTÉSTUDOMÁNY	
The south tower of the Strasbourg Cathedral and the drawings of Hans Hammer <i>Bereczki Zoltán</i>	633
Termék-szolgáltatás rendszerek elemzése <i>Csортán Beáta Zsuzsanna; Dr. Horák Péter</i>	647
Javaslatok az ittas gépjárművezetés eredményesebb megelőzésére <i>Kiss Diána Sarolta</i>	657
Folyószabályozás hatása a tájhasználatra <i>Valánszki István</i>	667
TERMÉSZETTUDOMÁNY	
A magyar honvédség hulladékgazdálkodása korunk kihívásai közepette <i>Bársony Róbert</i>	683
Járműfelhasználás optimalizálási lehetőségek <i>Fáskerty Péter József</i>	695
Tanulmányok egy délkelet-ázsiai bodobács (Rhyparochromidae) genuszon <i>Varga Katinka; Kondorosy Előd</i>	707

Autizmus spektrum zavarral élő és tipikus fejlődésmenetű gyermekek tárgyi játékának összehasonlító vizsgálata

Kékes Szabó Marietta
SZTE BTK Pszichológiai Intézet és Neveléstudományi Doktori Iskola,
Szeged
kszmarietta@gmail.com

Szalkai Anna
SZTE BTK Pszichológiai Intézet, Szeged
anna.szalkai@gmail.com

Szokolszky Ágnes
SZTE BTK Pszichológiai Intézet, Szeged
szokolszky@gmail.com

I. Bevezetés

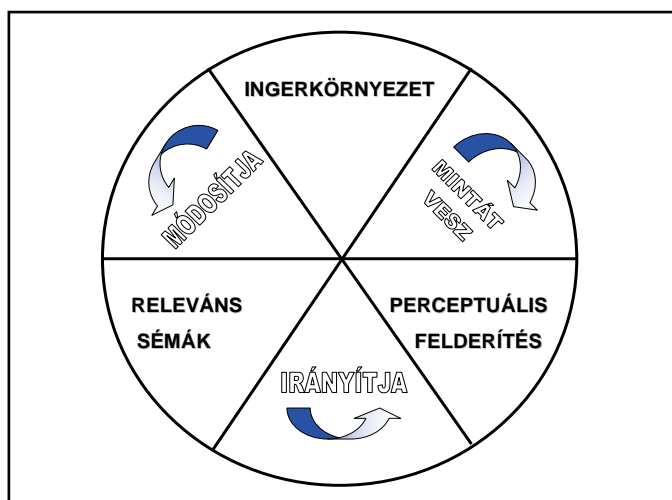
Az autizmus spektrum zavarral (ASD) élő gyermekek játéktevékenységére vonatkozóan napjainkig kevés vizsgálat zajlott. A szakirodalmi adatok mégis azt mutatják, hogy képességbeli- és érdeklődésbeli hiányosságaikból adódóan ezek a fiatalok a játék folyamatába csupán mérsékelt bevonódást tanúsítanak és tárgyi manipulációjuk – annak monoton- és repetitív jellegével - gyakran szokatlan, jelentésadást nélkülöző, illetve céltalan (BEYER – GAMMELTOFT 2007). A játék gyermek életében betöltött szerepe viszont a fejlődés számos aspektusát (érzelmi-, kognitív-, fizikai-, nyelvi fejlődés és szociális kompetencia) tekintve igen jelentős, s az egyes játékformák sérülése kedvezőtlen, sőt súlyos hatással lehet a gyermek további fejlődésére (WILLIAMS – KENDELL-SCOTT 2006). De miként is facilitálható a gyermek tárgyi játéka és milyen sajátos mintázatok rajzolódhatnak ki atipikus fejlődésmenetű gyermek és szülője viszonylatában? A gondozók szerepe a gyermek számára elsajátítható ismeretek vonatkozásában jelentős. Tanulmányunkban gyermek-anya diádok elsősorban verbális kommunikációjára vonatkozó összehasonlítását tűztük célul, tipikus- és autisztikus fejlődésű gyermekek megfigyeléses vizsgálatával. Célunk az atipikus fejlődésmenet mind sokoldalúbb feltárása volt, ami egyben a tipikus fejlődésmenet során végbemenő folyamatok jobb megértését is kínálja. A játéktevékenység összehasonlító elemzése a fejlesztés és az intervenció terén is hasznos információkat nyújthat, és segíthet a hatékonyabb programok kidolgozásában.

II. Elméleti és empirikus háttér

II/1. A környező világ megismerése, a gyermek játékselekvései és kommunikáció

A világot csecsemőkortól kezdve tipikusan mozgás közben, és társas szituációkban, a tárgyakkal és az emberekkel történő interakciók folyamatában ismerjük meg és vesszük birtokba. Az észlelés és a cselekvés egymásba fonódó ciklusokban nyújt lehetőséget arra, hogy az észlelés által cselekedjünk, és a cselekvések által rugalmasan, kontextusfüggően észleljük a világot és benne a cselekvési lehetőségeket (GIBSON 1986; ADOLPH – EPPLER – GIBSON, 1993). Neisser (1967) perceptuális ciklusként írta le az észlelési

folyamatok során szerepet játszó perceptuális felderítés (szenzoros bemenetek által felfogott ingerek), a releváns sémák (tárolt élmények és tudás) és adott ingerkörnyezet (kontextuális hatás) jelentőségét (1. ábra).

1. ábra: Neisser-féle perceptuális ciklus (EYSENCK – KEANE 2003, 103. oldal)

A játék –és ezen belül is a „mintha-játék” (amikor is a gyermek egy ismert tárgyat más tárgyként használ, mintha pl. a banán egy telefon lenne) sajátos gyakorlóterep, amely lehetőséget ad a tárgyak és helyzetek elfogulatlan felfedezésére. A játék során a gyermek számára a környezet és a benne észlelt tárgyak, illetve azok sajátosságai aktív felderítéssel, mozgásos tapasztalattal nyernek értelmet. Ezek a tapasztalatok alapvetően befolyásolják a kognitív fejlődést és a társas viselkedés készségeinek alakulását. A játéktevékenység színvonala a korai intervenció oldaláról nézve is jelentős, hiszen a játéktevékenység közben megnyilvánuló interakciós mintázatok megfigyelése támpontokat nyújthat a fejlődésbeli késések, illetve az atipikus fejlődésmenet felismeréséhez. A figyelmeztető jelek nyomán kerülhet sor a gyermek egészségi státuszának további vizsgálatára, veszélyeztetettség esetén pedig a mielőbbi intervencióra (CASBY 2003).

Tárgyi játék alatt a szenzomotoros manipulációtól és explorációtól kezdve a szimbolikus játékformáig megvalósuló játékos tevékenységet értjük. A szimbolikus játék a gyermek fejlődő kognitív képességeinek (mentális reprezentációinak) és a szimbolikus gondolkodásnak és funkciónak egy korai megnyilvánulása. Eszerint a szimbolikus játék fejlődése a gyermek kognitív fejlődésére nézve prediktív értékkel bír. Számos vizsgálat tárta fel a szimbolikus játék- és nyelvi fejlődés közti kapcsolatot, s azok fejlődésbeli együttjárását. A kortárs megközelítés szerint a szimbolikus játék és a korai nyelvfejlődés helyi, homológ módon kapcsolódnak össze, és a közös alap/struktúra/rendszer az, ami a gyermek mentális reprezentációi és szimbolikus funkciói számára kaput nyithat (CASBY 2003). A gyermeki játék megfigyelése és értékelése – különös tekintettel a szimbolikus játéokra – így egyaránt jelentőséggel bír a kognitív, a nyelvi és a társas fejlődés vonatkozásában.

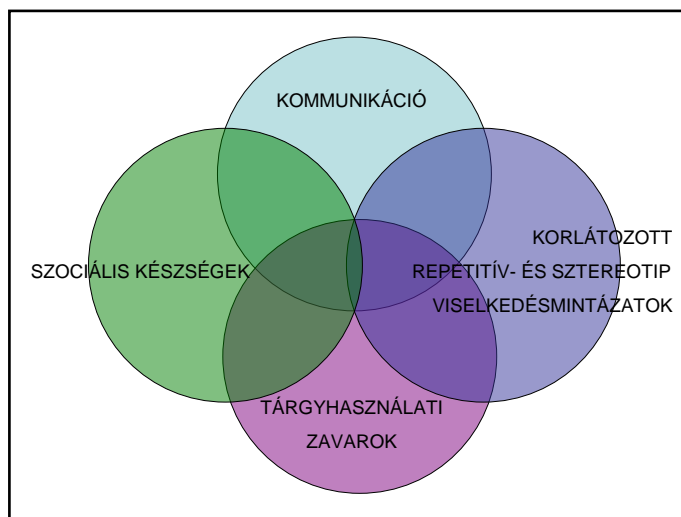
A kisgyermek születésétől fogva együttműködő, segítő magatartást tanúsít számos helyzetben. A hatékony támogatásnak azonban feltétele, hogy az egyén észlelje mások szándékát, célját. Emellett pedig individuális különbségek is vannak az empatikus válasza való hajlandóság terén. A segítség motívumára építve az emberek aktív oktató-elsajátító viszonyban állnak egymással. A csoportgondolkodásban, kommunikációban és társas tanulásban is ezen közös intencionalitást kifejező hajtóerők működnek. A másik egyed informálásának nem előfeltétele a nyelv használata, hiszen pl. a gesztusok nyelvén (mutogatás), avagy a tekintetek révén (a másik személy figyelmének orientálása és közös

fókusz) is információt tudunk megosztani egymással (TOMASELLO 2011), a nyelvi képességek fejlődésének problémái mindamelletts nehezített kommunikációs helyzetet hoznak létre (DANON-BOILEAU 2006).

II/2. Az autizmus spektrum zavar

Az autizmus spektrum zavar (ASD) neurokognitív fejlődési zavar, mely a személy életének számos területén sajátos válasz-mintázatokat mutat (STEFANIK ÉS MTSAI 2007). Kanner (1943) klasszikus művében az ASD-személyeknél alapvetően az interperszonális kapcsolatok specifikus sérülését írta le, amely a gyermekek tárgyhasználata terén viszonylagos érintetlenséget feltételez. Eszerint a fokozott nehézséget jelentő készségecsoportok (1) a kommunikáció (2) a szociális készségek (3) a korlátozott, repetitív- és sztereotíp viselkedésmintázatok vs. gazdag fantáziavilág és rugalmas gondolkodás köré szerveződnek (WING – GOULD 1979). Mindezek nyomán fogalmazódtak meg az ASD-vel kapcsolatos, jelenleg ismert elméletek (központi koherencia deficit-, naiv tudatelméleti deficit és a végrehajtó funkciók zavarának elméletei), amelyek azonban igen kevés információt kínálnak a tárgyhasználati sajátosságokról. Hasonlóképpen, a gyermek gondozásában részt vevő személlyel való interakciós megnyilvánulásokra, tanítási-tanulási stratégiákra vonatkozóan is csekély mennyiségű kutatás zajlott.

Néhány tanulmány azonban felhívja a figyelmet az autizmus spektrum zavarban előforduló tárgyhasználati zavarokra, így a spontaneitást nélkülöző, rugalmatlan, beszűkült érdeklődést és ismétlődő cselekvéseket magába foglaló manipulációra (UNGERER – SIGMAN 1981; PARK 1983; FRITH 1991; JORDAN 2007). Az ASD hagyományos triád-modelljét tehát immár a tárgyhasználat atipikus jegyével egészíthetjük ki (2. ábra).

2. ábra: Problématerületek autizmus spektrum zavarban

A konvencionális tárgyhasználat elsajátításában jelentős szerep hárul a gyermeket körülvevő személyekre, akik modellt kínálnak számára az egyes cselekvésformákat illetően. A társas tanulás pedig idővel új megoldások, tárgyhasználati lehetőségek felé nyit kaput. Elsősorban a szülők játszanak szerepet a tárgyhasználati formák elsajátításában. Hogyan történik mindez a spontán társas interakciók világában? Milyen kommunikációs formákkal próbálják a szülők támogatni gyermekeiket a tárgyakkal végezhető cselekvések, a konvencionális és nem konvencionális tárgyhasználat elsajátítása terén? Milyen különbségek mutatkoznak a szülő részéről a verbális kommunikáció tekintetében akkor, ha

gyermek tipikus fejlődésmenetű vagy pedig autista? Tanulmányunkban ezekre a kérdésekre keressük a választ a tipikus- és atipikus (ASD-vel élő) gyermeket nevelő családok, illetve szülő – gyerek diádokban megfigyelhető kommunikációs formák összehasonlításával.

III. A vizsgálat

Vizsgálatunkban a gyermekek tárgyi játékának fejlődését támogató, tanító szándékú szülői kommunikációs formák feltárását tűztük célul ASD- és TD-gyermekek és szüleik interakcióinak összehasonlítása révén. Kutatásunkban kvalitatív, megfigyelésre épülő módszertant alkalmaztunk (3. ábra).

3. ábra: Gyermek-szülő diád

Elvárásaink szerint: (1) kreatív tárgyhasználatra inkább a tipikus fejlődésű gyermek-anya diádokban kerül sor (2) az ASD-gyermekek szüleinél nagyobb arányban mutatkozik explicit információátadás a különböző szettek esetében.

III/1. Résztevők

Kutatásunkban 6-6 ASD- és TD- gyermek vett részt. A mentális kor szerinti illesztés alapján az ASD-gyermekek esetében a szülők által rendelkezésre bocsátott, diagnosizálkothoz felvett szakértői vélemények képezték. A TD-gyermekek kiválasztása és a 3 korcsoportba rendezett gyermekek úm. párba állítása az atipikus fejlődésmenetű gyermekek mentális állapotának figyelembevételével történt meg. Mind a TD-, mind pedig az ASD-csoportban 5 fiú és 1 lány gyermek vett részt. A vizsgálatba vont gyermekek mindegyike óvodás korú volt.

III/2. Eszközök

A videofelvételek feldolgozását és elemzését a Noldus Observer XT 8.0 viselkedéselemző programozóval, majd az SPSS 15.0 for Windows Evaluation Version statisztikai programmal végeztük el. A rögzített felvételek alapján, összesen 2 kódoló bevonásával került kialakításra azon kódrendszer, mely alapján az egyes tárgyhasználati kategóriák - 70%-os egyetértés felett - relevanciát nyertek és a Noldus Observer XT 8.0 programozóval - a videók beolvasását követően - azok a számítógépbe bevihetővé váltak. Eszerint 4 fő tárgyhasználati forma került kódolásra: (1) exploráció (2) megfelelő tárgyhasználat (3) kreatív tárgyhasználat és (4) utánzás, valamint 4 kommunikációs formát rögzítettünk: (1) magyaráz (2) utasít (3) kérdez és (4) válaszol. Az adatbevitelt követően a

tárgyhasználati- és kommunikációs formák gyakorisága és időtartama excel-táblázatokba volt konvertálható, melyek az SPSS 15.0 for Windows Evaluation Version statisztikai programmal való további elemzés lehetőségét biztosították számunkra.

III/3. Eljárás

A gyermekek tárgyakkal végzett manipulációját három félig strukturált, diádikus játékhelyzetben hasonlítottuk össze, amelynek során a gyermekkel szemben elhelyezkedő szülő játéktárgyakat kínált fel a gyermekének. A vizsgálat a gyermek természetes közegében, a családok otthonaiban történt. A három szett a következő volt: (1) idegen/ furcsa tárgyak használata (2) mintha játék helyzet (3) újszerű tárgyhasználati helyzet (4. ábra).

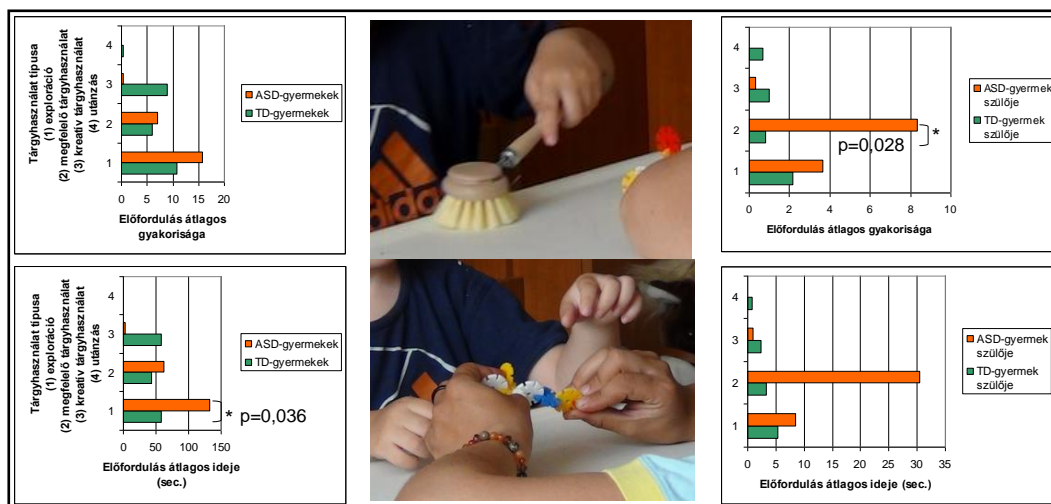
4. ábra: A megfigyelés alapját képező három, félig strukturált játékhelyzetet kínáló szett

Az idegen/ furcsa tárgyak esetében az anya öt olyan tárgyat adott át a gyermekének, melyekkel az korábban nem találkozhatott. A szülő a tárgyra tekintett, majd átadta azt gyermekének. A tárgyak egyenként kerültek bemutatásra. Ez a szett elsősorban a gyermek exploratív képességét kívánta feltárni. A mintha játék helyzetben fafigurák, valamint kis fabútorok és fürdőszobai kellékek szerepeltek. A tárgyakat a szülő egyszerre helyezte a gyermek elé. Ez a szett a tárgyak által diktált mintha játék előhívására szolgált. A harmadik tárgyhasználati helyzetben fakanalak és ujjbábok szerepeltek, amelyek újszerű kontextusban kerültek megjelenítésre. Az anya felhelyezett a szett elején valamely fakanál végére egy ujjbábót, majd a másik fakanalat és egy ujjbábót átadta gyermekének. Ezen tárgyhasználati helyzet utánzásra sarkallta a gyermeket. Később a gyermek számára az összes ujjbáb elérhetővé vált. A diádok interakciói – a későbbi adatelemző munkához - videokamerával rögzítésre kerültek.

IV. Eredmények

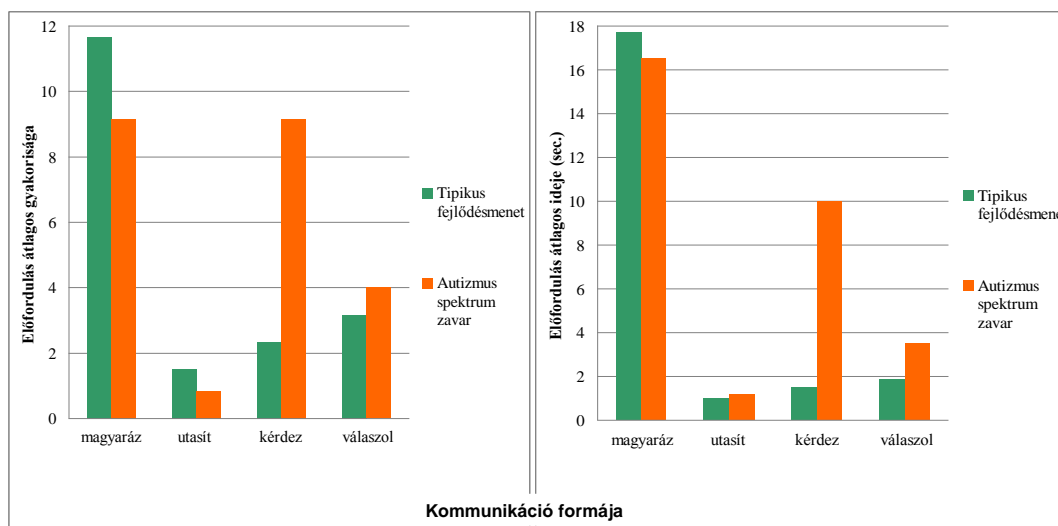
IV/1. Első szett: idegen/ furcsa tárgyak

Az első szett során mind az ASD-gyermekek, mind pedig szüleik részéről az exploráció (gyermekek - tárgyhasználati szetten belüli időtartama - független mintás t-próba - $(t(10)=-2,422, p=0,036)$) és megfelelő tárgyhasználat (anyák – tárgyhasználat szetten belüli gyakorisága – Welch-féle d-próba - $(t(5,697)=-2,933, p=0,028)$) mutatták a legnagyobb arányú előfordulást. A TD-gyermekek és szüleik esetében pedig a kreatív tárgyhasználat volt preferált (5. ábra).

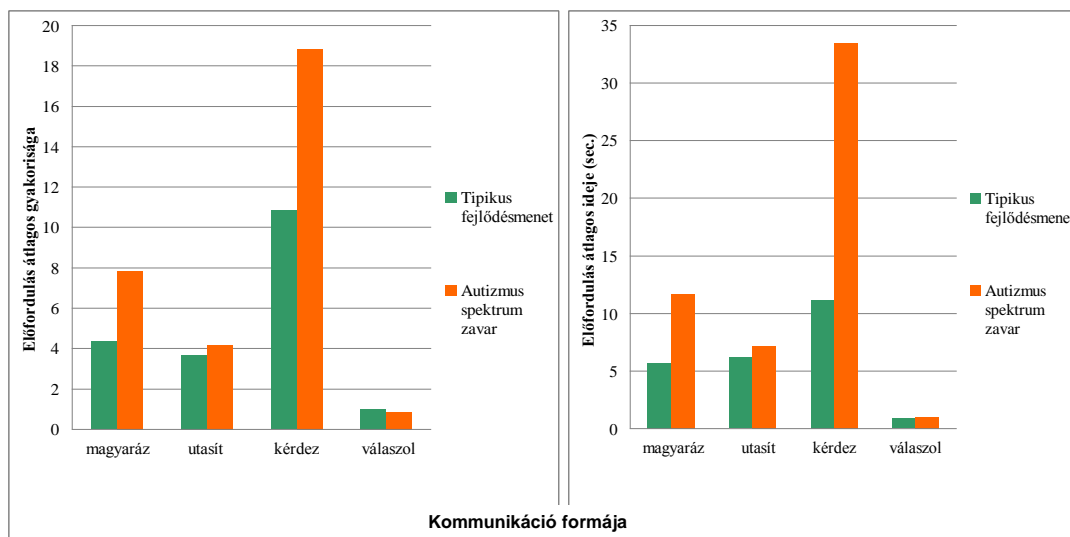
5. ábra: Gyermek-anya diád az első szett kínálta tárgyhasználati helyzetben

Az első szettben a TD-gyermekek részéről többször és hosszabb időtartamban fordult elő a tárgyhasználatához kapcsolódó magyarázat, inkább voltak hajlamosak kívánságaikat rövid utasítások formájában szüleikkel megosztani. A kérdezés és válaszadás terén azonban az ASD-gyermekek voltak aktívabbak (6. ábra).

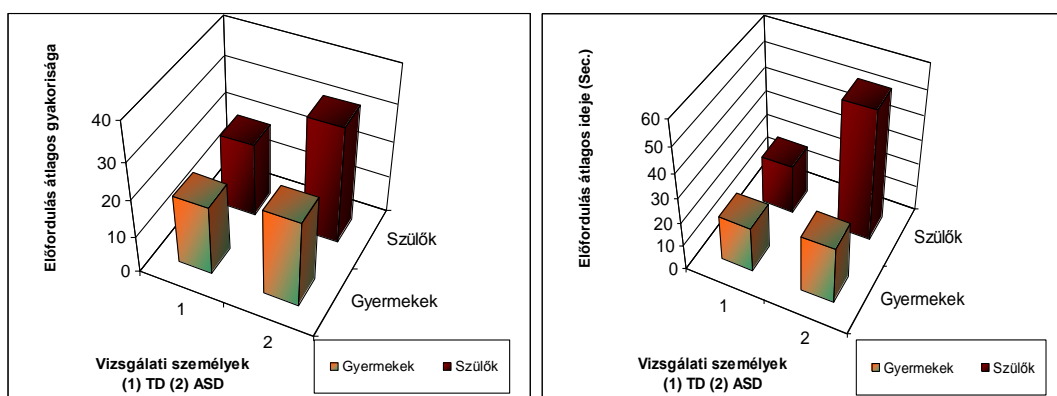
6. ábra: A kommunikációs formák gyakorisága és átlagos időtartama ASD- és TD-gyermekeknél, az első szettben

Az ASD- és TD-gyermekek szüleit tekintve előbbiek inkább magyaráztak, utasították és kérdezték gyermekeiket a szett során, míg a válaszadás terén az alminták összességében hasonló képet mutattak (7. ábra).

7. ábra: A kommunikációs formák gyakorisága és átlagos időtartama ASD- és TD-gyermekek szüleinél, az első szettben

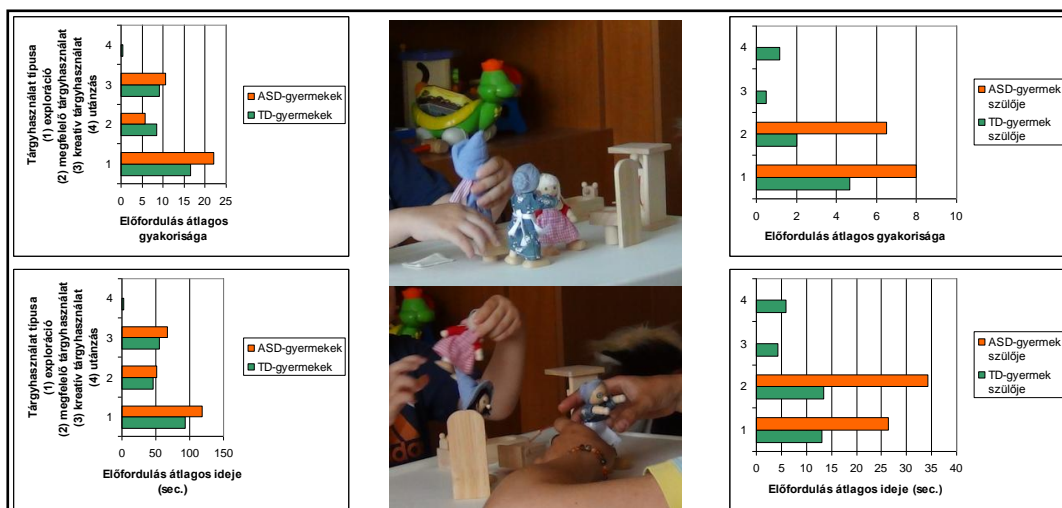
Ha pedig a tekintett négy kommunikációs forma előfordulását együttesen tekintjük és hasonlítjuk össze a TD- és ASD-diádoknál, úgy utóbbiak esetében azok gyakoribb és hosszabb időtartamú megjelenését találjuk (8. ábra). Szignifikáns különbség a szett során nem mutatkozott a vizsgált csoportok verbális kommunikációjára nézve.

8. ábra: A verbális kommunikáció gyakoriságának és átlagos idejének alakulása az első szettben

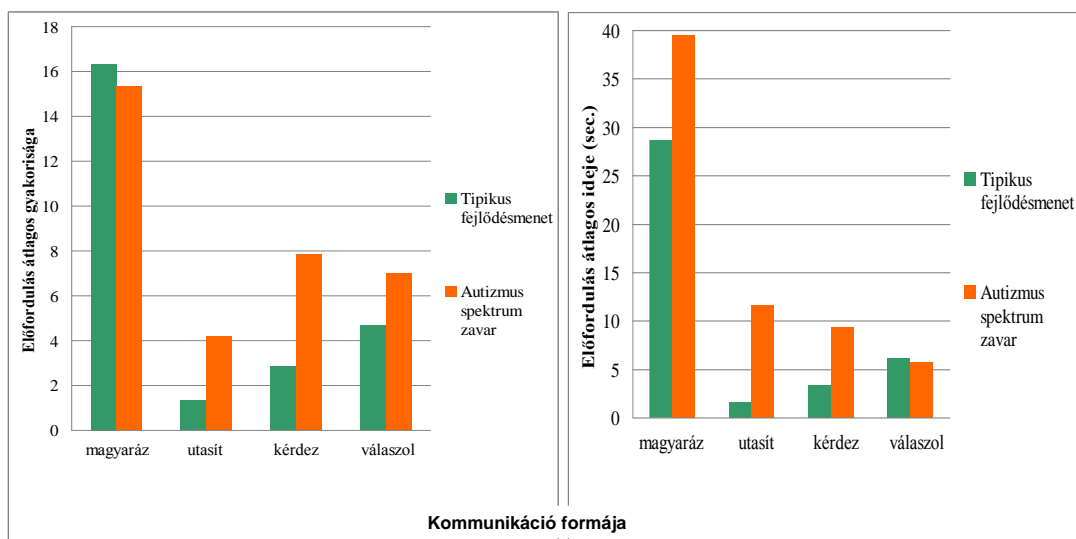
IV/2. Második szett: mintha játék tárgyak

A második szettben a megfelelő tárgyhasználat a mintha játékot jelentette, amely a TD-csoportban nagyobb arányú előfordulást eredményezett, míg az ASD-gyermekek inkább exploráltak és kreatív tárgyhasználatot éltek. Ez utóbbi azonban nem jelentette a tárgykészlet felhívó jellegéből adódó szimbolikus játékot, inkább pl. építkeztek a rendelkezésre álló tárgyakkal, illetve inadekvát módon manipulálták azokat. Az anyák mind a TD-, mind pedig az ASD-csoport esetében a gyermek által kevésbé reprezentált tárgyhasználatot igyekeztek modellálni, illetve az explorációra nézve az ASD-gyermekek és édesanyjuk is nyitottabbnak bizonyult (9. ábra).

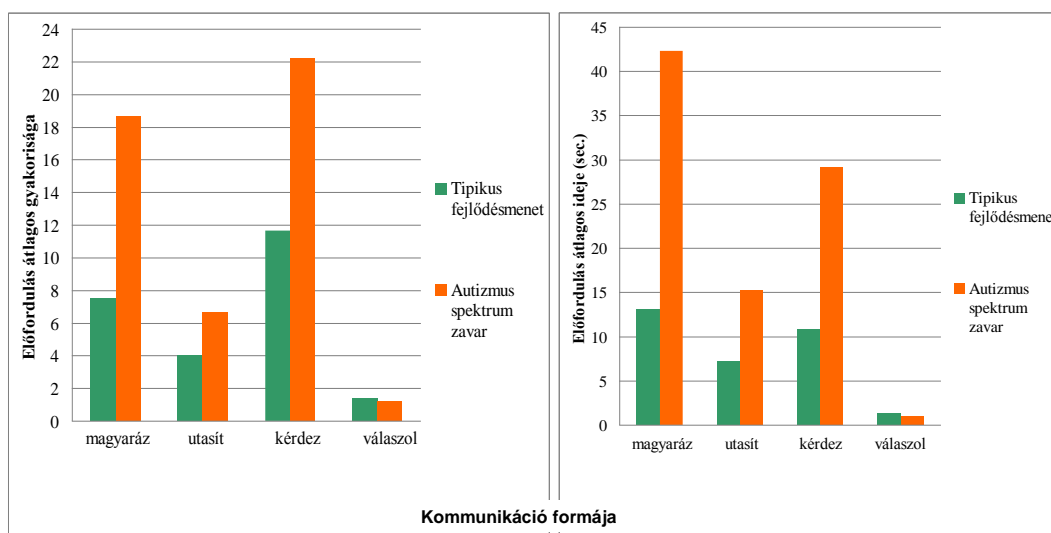
9. ábra: Gyermek-anya diád a második szett kínálta tárgyhasználati helyzetben

A második szettben a TD-gyermek gyakran, ám rövidebb időtartamban fűztek magyarázó jellegű gondolatokat cselekvéseikhez, míg az ASD-gyermeknél az utasítás, kérdésfeltevés és válaszadás (noha kicsit rövidebb időtartamban) jelentkezett (10. ábra).

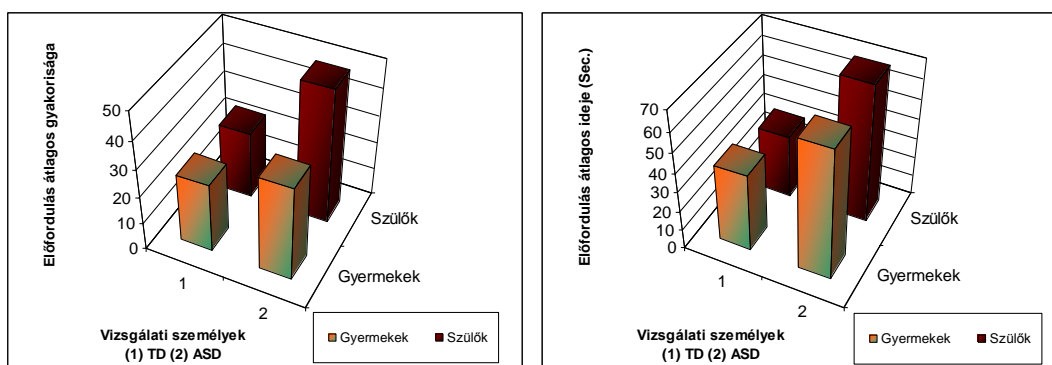
10. ábra: A kommunikációs formák gyakorisága és átlagos időtartama ASD- és TD-gyermeknél, a második szettben

Az ASD-gyermek szüleinél a magyarázat, utasítás és kérdés inkább dominált, míg a TD-gyermek szülei valamivel többször válaszoltak gyermekeiknek a szett során (11. ábra).

11. ábra: A kommunikációs formák gyakorisága és átlagos időtartama ASD- és TD-gyermekek szüleinél, a második szettben

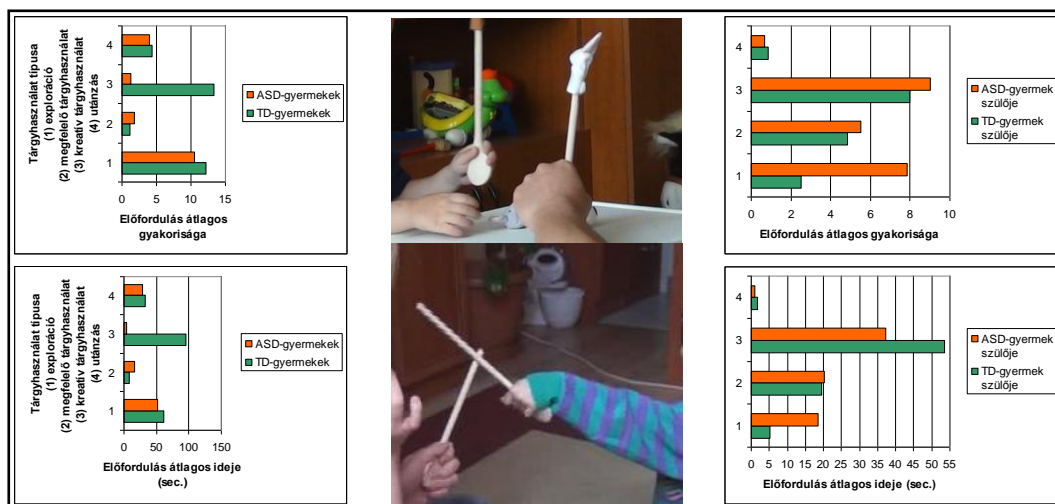
A verbális kommunikációs formák összesített megjelenése tehát úgy tűnik, hogy ismét az ASD-gyermekeknél és szüleinél volt magasabb arányban képviseltetve (12. ábra). Szignifikáns különbség a második szettben sem mutatkozott a vizsgált csoportok között.

12. ábra: A verbális kommunikáció gyakoriságának és átlagos idejének alakulása a második szettben

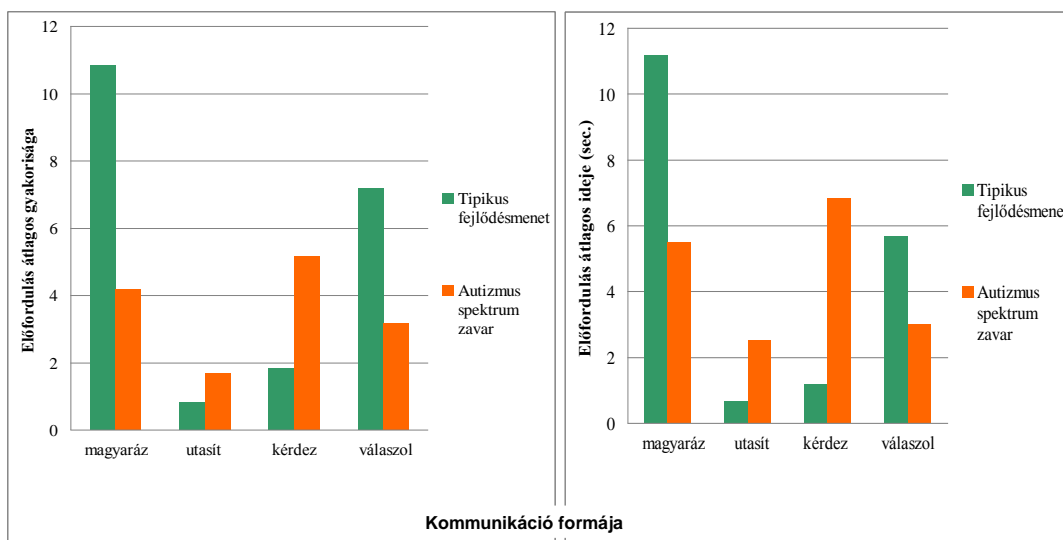
IV/3. Harmadik szett: újszerű tárgyhasználat

A harmadik szett esetében a TD-gyermekek inkább exploráltak és mutattak kreatív tárgyhasználatot, míg az ASD-gyermekek a szokatlan kontextusba helyezett tárgyaknak legfeljebb a konvencionális formában való megragadására szorítkoztak. Az ASD-gyermek szülei az exploráció és a megfelelő tárgyhasználat terén is aktívabbnak mutatkoztak, illetve több rövid kreatív epizód bemutatásával próbálták gyermekük figyelmét orientálni (13. ábra).

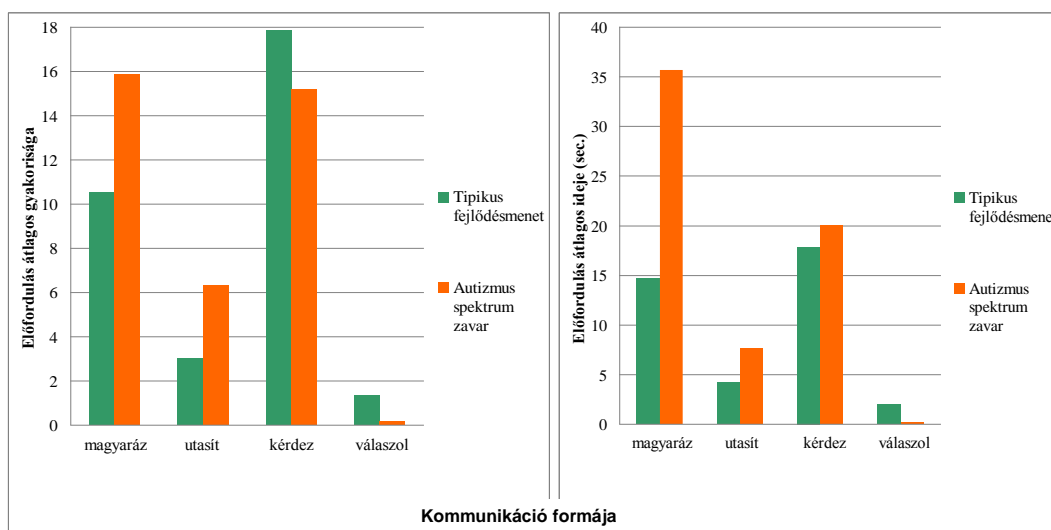
13. ábra: Gyermeke-anyai diád a harmadik szett kínálta tárgyhasználati helyzetben

A harmadik szettben az ASD-gyermekek gyakrabban és magasabb időtartamban utasították szüleiket valamilyen tevékenységre, miként a kérdés is nagyobb arányban mutatkozott. A TD-gyermekek sokszor magyarázatokat fűztek cselekvéseikhez és válaszokkal szolgáltak édesanyjuk kérdéseire (14. ábra).

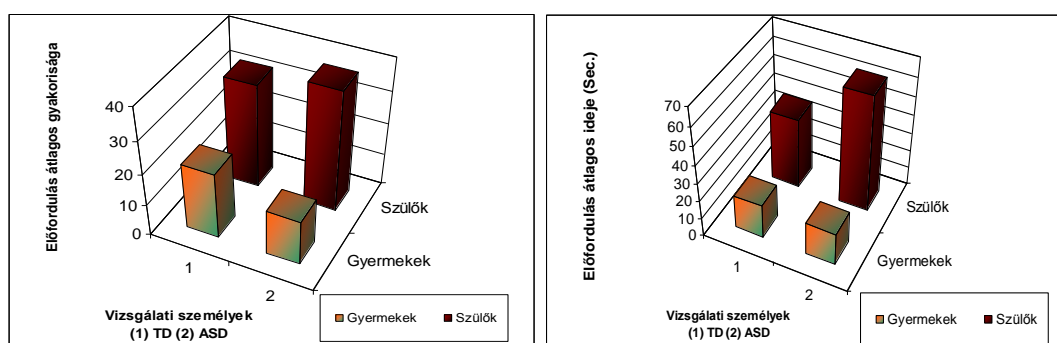
14. ábra: A kommunikációs formák gyakorisága és átlagos időtartama ASD- és TD-gyermekeknél, a harmadik szettben

Az ASD-gyermekek szülei többször és hosszabb ideig magyaráztak gyermeküknek, utasították őket, valamint ritkábban és kicsit hosszabban kérdezték kislányukat/kisfiukat a játékszett tárgyaival kapcsolatban. A TD-gyermekek szüleinél a válaszadás inkább fordult elő, mint az ASD-csoportban (15. ábra).

15. ábra: A kommunikációs formák gyakorisága és átlagos időtartama ASD- és TD-gyermekek szüleinél, a harmadik szettben

A korábbi szettekben tapasztaltakkal ellentétben a harmadik szett a TD-gyermekeknél mozdította gyakrabban és kicsit hosszabban elő a verbális megnyilvánulásokat, míg az ASD-gyermekek szülei – a korábbiakhoz hasonlóan – ezen tárgyhasználati helyzetben is több és hosszabb verbális megnyilatkozásokat tettek, mint a kontrollcsoport gyermekeinek anyái. Mindazonáltal szignifikáns különbségek ezen szettben sem mutatkoztak a vizsgált csoportok között (16. ábra).

16. ábra: A verbális kommunikáció gyakoriságának és átlagos idejének alakulása a harmadik szettben

V. Összefoglalás

Kutatásunkban a tipikus fejlődésmentű- és autizmus spektrum zavarral élő gyermekek tárgyhasználati sajátosságainak és a hozzájuk kapcsolódó szülői kommunikáció nyújtotta verbális megnyilvánulásoknak az összehasonlítását tűztük célul három különböző komplexitású tárgyhasználati-, félig strukturált helyzetben vizsgálva az egyes cselekvésformákat, illetve interakciókat.

Eredményeink azt mutatják, hogy eltérő tárgyhasználati formák preferáltak a TD- és ASD-gyermekek és szülei esetében. Míg a TD-gyermekek a számukra ismeretlen tárgyak mind sokoldalúbb felhasználásáról adtak tanúbizonyságot, addig az ASD-gyermekek inkább ragadták meg az objektumok egy-egy fizikai tulajdonságát (affordanciáját) és kezdtek annak nyomán manipulálni a felkínált tárggyal (1. szett)

A jól ismert szociokulturális helyzet replikájaként rendelkezésre álló emberalakok és kisméretű bútorok azonban már kontextuális információk felidézését és alkalmazását igényelték, ami az ASD-vel érintett gyermekek számára nehézséget okozott. Hiszen a tárgyak felderítését (explorációját) követően az autista fialok továbbra is inkább szorítottak valamiféle kereső magatartásra az objektok felhasználására nézve, míg a TD-gyermekek adekvát mintha játékot demonstráltak (2. szett).

A konvencionális tárgyhasználat nyomán ismerős tárgyak új kontextusban történő mozgatása, kreativitást igénylő alkalmazása a TD-gyermekek számára színes felhasználási lehetőségeket kínált, az ASD-gyermekeknél azonban nagyfokú korlátozottságot mutatott. Az autista gyermekek ugyanis ezen tárgyak esetében is legfeljebb a megfelelő tárgyhasználatot prezentálták (3. szett).

Tehát a Wing-féle triászból (WING – GOULD 1979) ismert karakterisztikumok és a korábbi tanulmányokban (UNGERER – SIGMAN 1981; PARK 1983; FRITH 1991; JORDAN 2007) leírt tárgyhasználati problémák – mint az előbbiek tárgyi manipuláció folyamatában manifesztálódó megnyilvánulásai - vizsgálatunkban is mutatkoztak, megerősítve az ASD-ben tapasztalható beszűkült, merev gondolkodásmódot és a spontán, kreatív tárgyhasználat hiányát. Ezzel pedig előfeltevéseink közül az első igazolódni látszik.

Figyelemreméltó, ahogyan a gyermekek szülei mind a tárgyhasználat, mind pedig a verbális közlések nyomán orientálni igyekeztek a fiatalok figyelmét, demonstrálva a gyermek által kevésbé preferált formákat. Az ASD-gyermekek szülei – második előfeltevésünkkel összhangban - mindhárom szett során inkább alkalmaztak verbális közléseket (explicit információnyújtás) és támogatták ezzel gyermeküket az adott helyzet pontosabb észlelésére. A TD-gyermekek számára pedig a gondolkodás terén legnagyobb flexibilitást igénylő harmadik szett mozgósította leginkább a kreatív megnyilvánulásokat, mely fantáziában gazdag élményeikről számot is adtak a játék folyamatában részt vevő szüleiknek.

Miben is áll mindezek jelentősége számunkra? A tárgyi világ megismerése során egyaránt kell alkalmazzuk azon információkat, melyek az alulról felfelé ld. bottom-up (szenzoros-perceptuális folyamatok) és felülről lefelé ld. top-down (előzetes tudásunk) mechanizmusainkon keresztül érhetünk el. Hiszen a bennünket körülvevő, dinamikus változó környezetben ezeknek a folyamatoknak az interakciója közepette vagyunk képesek adekvátan működni. Amennyiben deficit áll fenn valamely oldalon, úgy a különben elérhető ingeranyagunk csupán töredékét leszünk képesek felfogni, ami torzult észleléshez vezet. Ennek pedig korai manifesztációja lehet a gyermek tárgyi játék során tanúsított atipikus viselkedésmintázat, melynek felismerése már a korai életévekben hasznos támpontot nyújthat a gondozók és szakemberek számára a mind hatékonyabb intervenció szükségességére és megkezdésére nézve.

A tárgyi játék deficitje – különös tekintettel a gyermek mintha játékára – továbbá olyan gyakorlótér elvesztését jelenti a fejlődő gyermek számára, amely a társas normák, szabályok és egyáltalán a kultúrába való bevezetődés és szociális integráció támogatását szolgálná.

Összegzőképpen tehát elmondható, hogy az atipikus fejlődésben megnyilvánuló tárgyhasználati sajátosságok feltárása diagnosztikai és terápiás szempontból is jelentős. S noha jelen kutatásunk csupán a problématerület egy kisebb szeletének megismerésére vállalkozhatott, a tárgyhasználati specifikumok és diádikus interakciók további vizsgálata mindenképpen gyümölcsöző lehet, sőt szükséges a végbemenő mentális folyamatok és sikeresebb intervenció érdekében.

VI. Irodalomjegyzék

ADOLPH – EPPLER – GIBSON 1993 = ADOLPH, Karen E. – EPPLER, Marion A. – GIBSON, Eleanor J.: Development of perception of affordances. In: ROVER-COLLIER, Carolyn – LIPSITT, Lewis P. (szerk.): *Advances in infancy research*. Ablex Publishing, Norwood, 1993/8. 51-98.

BEYER – GAMMELTOFT 2007 = BEYER, Jannik – GAMMELTOFT, Lone: *Autism & Play*. Jessica Kingsley Publishers, London, 2007.

CASBY 2003 = CASBY, Michael W.: The development of play in infants, toddlers and young children. *Communication Disorders Quarterly* 2003/24. 163-174.

DANON-BOILEAU 2006 = DANON-BOILEAU, Laurent: *Children without language. From Dysphasia to Autism*. Oxford University Press, New York, 2006.

EYSENCK – KEANE 2003 = EYSENCK, Michael W. – KEANE, Mark T.: *Kognitív pszichológia. Hallgatói kézikönyv*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003.

FRITH 1991 = FRITH, Uta: *Autizmus. A rejtély nyomában*. Kapocs Kiadó, Budapest, 1991

GIBSON 1986 = GIBSON, James J.: *The Ecological Approach to Visual Perception*. Psychology Press Taylor & Francis Group, LLC, New York, 1986.

KANNER 1943 = KANNER, Leo: „Autistic disturbances of affective contact”. *Nervous Child* 2 1943. 217-250.

JORDAN 2007 = JORDAN, Rita: *Autizmus társult értelmi sérüléssel*. Kapocs Könyvkiadó, Budapest, 2007.

NEISSER 1967 = NEISSER, Ulric: *Cognitive psychology*. Appleton-Century-Crofts, New York, 1967.

PARK 1983 = PARK, Clara C.: *The Siege: The first years of an autistic child with an epilogue, fifteen years after*. Hutchinson, London, 1983.

STEFANIK – GYŐRI – KANIZSAI-NAGY – SAJÓ – VÁRNAI – BALÁZS 2007 = STEFANIK Krisztina – GYŐRI Miklós – KANIZSAI-NAGY Ildikó – SAJÓ Eszter – VÁRNAI Zsuzsa – BALÁZS, Anna: *Az autizmus spektrum-zavarok diagnózisa a klinikumban és a kutatásban: az ADI-R és az ADOS eljárások magyar adaptációjának részeredményei*. In: RACSMÁNY, Mihály (szerk.): *A fejlődés zavarai és vizsgálómódszerei*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. 171-190.

TOMASELLO 2011 = TOMASELLO, Michael: *Mi haszna az együttműködésnek?* Gondolat Kiadó, Budapest, 2011.

UNGERER – SIGMAN 1981 = UNGERER, Judy A., – SIGMAN, Marian: Symbolic play and language comprehension in autistic children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry* 1981/20. 318-337.

WILLIAMS – KENDELL-SCOTT 2006 = WILLIAMS, Emma – KENDELL-SCOTT, Linda: *Autism and Object Use: The Mutuality of the Social and Material in Children's Developing Understanding and Use of Everyday Objects*. In: Costall, Alan – Dreier, Ole (szerk.): *Doing Things with Things. Design and Use of Ordinary Objects*. Ashgate Publishing Group, London, 2006. 51-66.

WING – GOULD 1979 = WING, Lorna – GOULD, Judith: Severe impairments of social interaction and associated abnormalities in children. Epidemiology and classification. *Journal of Autism and Childhood Schizophrenia* 1979/9. 11-29.

Kékes Szabó Marietta, doktorandusz hallgató

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola
6722 Szeged, Petőfi S. sgt. 30-34.

kszmarietta@gmail.com

Szalkai Anna, pszichológia szakos hallgató

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pszichológiai Intézet
6722 Szeged, Egyetem u. 2.

anna.szalkai@gmail.com

Dr. habil Szokolszky Ágnes, intézetvezető

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pszichológiai Intézet
6722 Szeged, Egyetem u. 2.

szokolszky@gmail.com